

Magdalena MADEJ
magda.madej@uj.edu.pl

PROBLEMY I WYZWANIA *ARCTIC GOVERNANCE*

ABSTRACT *Arctic governance: issues and future challenges*

The Arctic is the fastest warming part of the world. Thinning of sea ice and glacier retreat not only have an impact on the global weather but also give many economic opportunities in the region. New sea routes and shipping lanes in the North, as well as development of Arctic resources (especially oil and gas) make the region more attractive to global actors. The increasing importance of the Arctic in international affairs requires effective governance that can preserve the High North from a potential conflict and competition among the stakeholders. This article examines the nature and the scope of governance in the Arctic and shows a large spectrum of possible Arctic governance frameworks. It is concluded by a series of recommendations for good governance and cooperation in the North.

KEYWORDS *Arctic, Arctic governance, Arctic Council, High North*

WSTĘP

Arktyka jest regionem, który przechodzi obecnie proces transformacji. Przekształca się z obszaru o niewielkim znaczeniu politycznym czy gospodarczym w przedmiot wzmożonego zainteresowania najbardziej wpływowych graczy na arenie międzynarodowej. Ma na to wpływ wiele czynników, m.in. ocieplenie klimatu, procesy globalizacji i modernizacji czy postęp technologiczny sprzyjający poprawie warunków życia w omawianym regionie. Zmiany klimatyczne, zachodzące na Dalekiej Północy ze zdwojoną siłą, umożliwiają wykorzystanie nowych szlaków żeglugowych i wcześniej niedostępnych złóż surowców naturalnych, zwłaszcza ropy naftowej i gazu ziemnego. Ocieplenie klimatu, odsłaniające

stopniowo inne niż wyłącznie strategiczne walory regionu, jest zatem głównym czynnikiem napędowym debaty na temat obecnego i przyszłego sposobu zarządzania w Arktyce. Wiele podmiotów z sektora politycznego, gospodarczego czy naukowego poszukuje najlepszego sposobu na wspólne wielopłaszczyznowe zarządzanie regionem.

Kwestii do rozważenia jest wiele. Należy zastanowić się nad tym, kto, w jakim zakresie i za pomocą jakich instrumentów miałyby się zarządzać Arktyką. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie problematyki *Arctic governance* od przełomu lat 80. i 90. XX w. do chwili obecnej, jak również analizę aktualnych stanowisk poszczególnych aktorów w tej sprawie. Jest także próbą oceny i odpowiedzi na pytanie, jaki model zarządzania byłby dla regionu Arktyki najlepszy z perspektywy początku XXI w.

1. *ARCTIC GOVERNANCE* – ZARYS KONCEPCJI

1.1. Znaczenie terminu *Arctic governance*

W literaturze nie ma zgodności co do uniwersalnej definicji Arktyki. Granice tego obszaru wyznaczane są na wiele sposobów. Interpretacja geograficzna zakłada, że granice Arktyki są tożsame z północnym kołem podbiegunowym zakreślonym przez równoleżnik o szerokości geograficznej 66°33'39"N. Granica klimatyczna jest wyznaczana przez lipcową izotermę +10°C na lądzie i +5°C na oceanie. Pokrywa się w bardzo dużym stopniu z granicą botaniczną wytyczaną przez zasięg drzew¹. Na potrzeby niniejszej pracy Arktyka będzie rozumiana zgodnie z definicją *Arctic Human Development Report* (AHDR)², według której obejmuje ona Alaskę, tereny Kanady na północ od równoleżnika 60°N wraz z północnym Quebeciem i Labradorem, Grenlandię, Wyspy Owcze, Islandię, najbardziej wysunięte na północ okręgi Norwegii, Szwecji i Finlandii oraz część północnych terytoriów Rosji^{3,4}.

¹ K. Kubiak, *Interesy i spory państw w Arktyce w pierwszych dekadach XXI wieku*, Warszawa 2012, s. 23-24.

² AHDR został zatwierdzony na spotkaniu ministerialnym Rady Arktycznej w Inari w 2002 r. jako priorytetowy projekt dla islandzkiego przewodnictwa. Miał stworzyć bazę opartą na wszechstronnej wiedzy dla programu zrównoważonego rozwoju Rady, korzystając m.in. z dotychczasowego dorobku tegoż programu oraz tradycyjnej wiedzy. Raport został opublikowany w 2004 r. i skupia się na następujących kwestiach: rozwój społeczny w Arktyce, demografia, kultura, system polityczny i gospodarczy, zarządzanie zasobami naturalnymi, ludzkie zdrowie i dobrobyt, edukacja, stosunki międzynarodowe w regionie okołobiegunowym, geopolityka. Obecnie trwają prace nad AHDR II, którego publikacja planowana jest na 2014 r. Zob. *AHDR II: Regional Process and Global Linkages*, Arctic Council, 2011, [online] <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about/documents/category/126-50-human-development?download=532:doc5-1aahdr2proposalaug2011>, 30 V 2013.

³ Zgodnie z definicją AHDR na rosyjską część Arktyki składają się: obwód murmański, Nieniecki i Jamalsko-Nieniecki Okręg Autonomiczny, Tajmyr, Czukotka, miasta Workuta, Norylsk i Igarka oraz część Jakucji.

⁴ *Arctic Human Development Report*, red. N. Einarsson [i in.], Stefansson Arctic Institute, Akureyri 2004, [online] http://hdr.undp.org/en/reports/regionalreports/other/arctic_2004_en.pdf, 13 VIII 2013.

Termin *Arctic governance* nie posiada żadnej oficjalnie przyjętej definicji. Obecnie to ewoluujący koncept, który cechuje mnogość interpretacji⁵. Samo zarządzanie może być pojmowane jako działanie kierownicze obejmujące planowanie, organizowanie, decydowanie, motywowanie i kontrolowanie. Zakłada współdziałanie wielu uczestników, jest głęboko osadzone w kulturze, wymaga rozbudowanego systemu wskaźników. Jego istotą jest zatem panowanie nad różnorodnością i przekształcanie potencjalnego konfliktu we współpracę⁶. Bank Światowy definiuje termin *governance* jako procesy i instytucje służące podejmowaniu decyzji i sprawowaniu władzy w danym kraju lub w organizacji międzynarodowej. Rządzenie odnosi się do dwóch wymiarów: funkcjonowania administracji i władz politycznych oraz włączania w procesy decyzyjne grup interesów i organizacji społecznych i pozarządowych⁷.

W nauce o stosunkach międzynarodowych od lat 90. XX w. kształtuje się koncepcja globalnego zarządzania (*global governance*), której główne założenia zostały zaprezentowane w raporcie *Our Global Neighbourhood* przygotowanym przez Komisję ds. Global Governance⁸. Definiuje ona zarządzanie jako ogół sposobów, w jaki jednostki oraz instytucje publiczne i prywatne kierują swoimi wspólnymi sprawami. Jest to ciągły proces, dzięki któremu godzi się różne interesy i podejmuje współdziałanie. Realizowany jest on za pomocą formalnych instytucji i reżimów uprawomocnionych do egzekwowania podporządkowania, a także nieformalnych kompromisów między ludźmi i instytucjami⁹. Volker Rittberger zauważa, że *global governance* oznacza wielopoziomowe zarządzanie nie tylko na poziomie narodowym, ale również regionalnym i lokalnym¹⁰. Jego wyróżniającą cechą jest rozdzielenie autorytetu pomiędzy rządy, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i sferę biznesu, jako główne podmioty globalnego zarządzania¹¹.

Ramy *Arctic governance* można zawęzić do kilku kluczowych kwestii: obecny i potencjalny stan przyszłej współpracy w regionie, kluczowy dla problemu zarządzania; rola regionalnych i globalnych instytucji w rozwiązywaniu arktycznych problemów; zakres działania i możliwości zaangażowania się obecnych w Arktyce podmiotów

⁵ N. Loukacheva, *Arctic Governance*, [w:] *Polar Law Textbook*, red. taż, Copenhagen 2010, s. 126.

⁶ *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, red. nauk. A. K. Koźmiński, W. Piotrowski, Warszawa 1996, s. 130-138.

⁷ *Koncepcja Good Governance – refleksje do dyskusji*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, IX 2008, [online] http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie_2007_2013/Documents/koncepcja_good_governance.pdf, 30 V 2013.

⁸ Komisja ds. Global Governance powstała w 1992 r. pod patronatem Sekretarza Generalnego ONZ w celu opracowania strategii, która pozwoliłaby na lepszą koordynację współpracy międzynarodowej w dobie globalizacji i rewolucji technologicznej. Zob. M. Zachara, *Postrzeżenie stosunków międzynarodowych przez pryzmat zarządzania globalnego*, Europejskie Centrum Analiz Geopolitycznych, [online] <http://www.geopolityka.org/analizy/1731-postrzeżenie-stosunkow-miedzynarodowych-przez-pryzmat-zarządzania-globalnego>, 13 VIII 2013.

⁹ P. Stolarski, „*Global governance*” w XXI wieku, czyli jak rządzić niebieską planetą, Warszawa 2006, s. 6-8, [online] <http://www.globgov.collegium.edu.pl/files/globgovpl.pdf>, 13 VIII 2013.

¹⁰ *Global Governance and the United Nations System*, red. V. Rittberger, The United Nations University, Tokyo 2001, s. x.

¹¹ J. W. Gołębiowski, *Global governance. Koncepcje, doświadczenia, perspektywy*, Warszawa 2008, s. 4, *Prace i Materiały – Instytut Gospodarki Światowej*, nr 291.

w problemy i wyzwania *Arctic governance*; adekwatność prawnych i politycznych porozumień mających znaczenie w omawianej sprawie¹². W proces zarządzania Arktyką zaangażowanych jest wiele podmiotów: państwa arktyczne, organizacje międzynarodowe i pozarządowe, ludy tubylcze, środowiska akademickie, a także aktorzy pozaarktyczni. Sprawne zarządzanie regionem wymaga zatem pełnej kooperacji wszystkich zainteresowanych podmiotów przy równoczesnym uwzględnieniu interesów poszczególnych grup.

Zakres przedmiotowy *Arctic governance* jest złożony i wymaga uwzględnienia wielu ewoluujących czynników. Za Natalią Loukachewą¹³ można wymienić najważniejsze z nich:

- postrzeganie Arktyki jako jednego regionu opartego na współpracy wszystkich arktycznych podmiotów, wspólnie dbających o realizację interesów Dalekiej Północy¹⁴;
- geopolityczne, gospodarcze, społeczne, demograficzne, prawne, polityczne i kulturowe zmiany wpływające na kształt lokalnych, regionalnych i państwowych systemów zarządzania;
- specyficzne uwarunkowania w Arktyce, takie jak: klimat, położenie, słabo rozwinięta infrastruktura, niska gęstość zaludnienia, problemy komunikacyjne;
- problemy socjalne (bezrobocie, problemy mieszkaniowe, niski rozwój gospodarczy, zależność od napływu środków zewnętrznych w wielu częściach regionu);
- aspiracje ludów tubylczych do większej reprezentacji w międzynarodowym dialogu dotyczącym spraw regionu przy równoczesnym ograniczonym potencjale osobowym i politycznym mieszkańców Dalekiej Północy;
- wpływ globalizacji i zmian klimatu na rozwój politycznej i społecznej sytuacji w regionie;
- wyzwania ekologiczne i regulacje dotyczące konserwacji zasobów środowiska przyrodniczego i ochrony różnorodności biologicznej;
- spory terytorialne i napięcia polityczne pomiędzy arktycznymi i pozaarktycznymi podmiotami związane przede wszystkim z dostępem do złóż surowców naturalnych i kwestią redystrybucji władzy¹⁵.

1.2. Geneza *Arctic governance*

Do połowy lat 80. rozpoczęcie współpracy w rejonie arktycznym utrudniała zimnowojenna rywalizacja dwóch bloków: Związku Radzieckiego z jednej strony oraz Stanów

¹² N. Loukacheva, *Arctic Governance...*, s. 126.

¹³ Loukacheva jest wykładowcą na uniwersytecie w Akureyri (Islandia) i ekspertem do spraw Arktyki.

¹⁴ *Region building* na Dalekiej Północy ma zapewnić porządek oparty na zrównoważonym rozwoju, ochronie środowiska naturalnego i stabilnym systemie społecznym, poprzez organizacje i instytucje zajmujące się sprawami arktycznymi. Zob. *Globalization and the Circumpolar North*, red. L. Heininen, Ch. Southcott, Fairbanks 2012, s. 277.

¹⁵ N. Loukacheva, *Arctic Governance...*, s. 126-127.

Zjednoczonych i ich sojuszników z drugiej¹⁶. Impulsem do podjęcia działań mających ustanowić współpracę w rejonie arktycznym było przemówienie Michaiła Gorbaczowa wygłoszone w Murmańsku 1 października 1987 r. Pierwszy sekretarz Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR) skierował do państw arktycznych propozycję odłożenia na bok spornych kwestii i ustanowienia Arktyki *strefą pokoju i owocnej współpracy*¹⁷. Choć większość przyjęła tę propozycję raczej chłodno i z dużą dawką sceptycyzmu, Finlandia i Kanada postanowiły potraktować ją jako możliwość nawiązania szerszej współpracy w rejonie arktycznym – nie byłaby ona wystarczająco skuteczna bez udziału Związku Radzieckiego¹⁸.

Rezultatem fińsko-kanadyjskich wysiłków była Strategia Ochrony Środowiska Arktycznego (Arctic Environmental Protection Strategy, AEPS), mająca inicjować międzynarodową współpracę w zakresie ochrony środowiska w Arktyce¹⁹. Została ona podpisana 14 czerwca 1991 r. w fińskim Rovaniemi przez osiem państw arktycznych²⁰. Sygnatariusze zobowiązali się do realizacji zadań AEPS, w tym głównie do koordynowania wspólnych badań naukowych, oceny wpływu podejmowanych działań na środowisko arktyczne oraz wdrożenia środków niezbędnych do kontroli zanieczyszczeń i ich redukcji²¹.

¹⁶ Przed 1991 r. państwa zawierały porozumienia dotyczące współpracy w Arktyce (traktat spitsbergeński z 1920 r., porozumienia Rosyjsko-Norweskiej Komisji ds. Rybołówstwa działającej od 1970 r., kanadyjsko-amerykańska umowa o ochronie reniferów z 1987 r.), jednak Arctic Environmental Protection Strategy (o której będzie mowa poniżej) jest pierwszym dokumentem skupiającym wszystkie państwa arktyczne. Wyjątek stanowi międzynarodowe porozumienie o ochronie niedźwiedzi polarnych z 1973 r., ale jest ono zasługą naukowców, nie polityków. Zob. *Agreement on the Conservation of Polar Bears*, IUCN/SSC Polar Bear Specialist Group, [online] <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/agreement1973.html>, 30 V 2013.

¹⁷ *Mikhail Gorbachev's Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk*, Barents Euro-Arctic Council, [online] http://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf, 30 V 2013.

¹⁸ S. Ferrara, R. Huebert, D. VanderZwaag, *The Arctic Environmental Protection Strategy, Arctic Council and Multilateral Environmental Initiatives: Tinkering while the Arctic Marine Environment Totters*, „Denver Journal of International Law” 2002, vol. 30, nr 2, s. 143.

¹⁹ R. Huebert, *United States Arctic Policy: the Reluctant Arctic Power*, „SPP Briefing Papers: Focus on the United States” 2009, vol. 2, nr 2, [online] <http://policyschool.ucalgary.ca/sites/default/files/research/sppbriefing-huebertonline.pdf>, 30 V 2013.

²⁰ Był to wynik działań zwanych Fińską Inicjatywą lub procesem z Rovaniemi. Znaczącą rolę w formowaniu ram współpracy odegrał fiński ambasador Esko Rajakoski, który sformułował cztery główne przesłanki dla poruszenia problemów Arktyki na forum międzynarodowym: ocieplenie stosunków na linii Wschód–Zachód, brak międzynarodowych instrumentów prawnych, potrzeba podniesienia jakości badań w regionie, świadomość postępującej degradacji środowiska naturalnego. Zob. R. Huebert, *New Directions in Circumpolar Cooperation: Canada, the Arctic Environmental Protection Strategy and the Arctic Council*, „Canadian Foreign Policy Journal” 1998, nr 5, s. 41, [online] <http://dx.doi.org/1080/11926422.1998.9673131>.

²¹ Realizacja tych działań miała się dokonać przy pomocy czterech ciał pomocniczych: Programu Monitorowania i Oceny Regionu Arktyki (Arctic Monitoring and Assessment Programme, AMAP), Grupy ds. Zachowania Środowiska Morskiego w Arktyce (Protection of the Marine Environment in the Arctic), Grupy ds. Zapobiegania Sytuacjom Kryzysowym, Gotowości i Reagowania w Arktyce (Emergency Prevention, Preparedness and Response in the Arctic) i Grupy ds. Zachowania Arktycznej Fauny i Flory (Conservation of Arctic Flora and Fauna).

Postanowiono również odbywać regularne spotkania w celu oceny postępów realizacji postanowień AEPS i podejmowania dalszych działań w regionie²².

Początek lat 90. to okres rozkwitu arktycznych instytucji. Obok AEPS, będącej najważniejszym projektem realizowanym w tym czasie w Arktyce, zaczęły pojawiać się pomniejsze inicjatywy. W listopadzie 1989 r. przedstawiciele ośmiu państw arktycznych podczas spotkania w rosyjskim Instytucie Badań nad Arktyką i Antarktydą w Leningradzie wyrazili poparcie dla utworzenia Międzynarodowego Komitetu Badań Arktycznych (The International Arctic Science Committee, IASC) i Międzynarodowego Stowarzyszenia Arktycznych Nauk Społecznych (International Arctic Social Sciences Association, IASSA), organizacji pozarządowych skupiających naukowców i badaczy zajmujących się rejonem Arktyki, pochodzących z całego świata²³. W 1992 r. do Okołobiegunowej Rady Inuitów (Inuit Circumpolar Conference, ICC)²⁴, zrzeszającej ludy tubylcze Dalekiej Północy, dołączyli mieszkańcy rosyjskiego Półwyspu Czukockiego²⁵. Na początku 1993 r. pięć europejskich państw arktycznych²⁶ i Rosja ustanowiły współpracę międzyrządową w ramach Euro-Arktycznego Regionu Morza Barentsa (Barents Euro-Arctic Council, BEAC) i wpierającej go Rady Morza Barentsa. Organizacja ta powstała jako forum wielostronnej kooperacji w dziedzinie handlu, gospodarki, technologii, edukacji, turystyki i ochrony środowiska. Miała być dodatkowym bodźcem w rozwoju relacji pomiędzy wszystkimi podmiotami arktycznymi, podkreślając szczególne znaczenie ludów tubylczych²⁷.

19 września 1996 r. osiem państw arktycznych²⁸ podpisało w Ottawie *Deklarację ustanawiającą Radę Arktyczną*, czyli międzyrządowe forum współpracy wysokiego szczebla przejmujące odpowiedzialność za zadania i programy stworzone w ramach AEPS²⁹. Mandat Rady Arktycznej sprowadza się do działań w zakresie jej dwóch filarów: zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska³⁰. Należy podkreślić, że Rada

²² *Declaration on the Protection of the Arctic Environment*, Rovaniemi, Finlandia, 14 VI 1991 (*Rovaniemi Declaration on the Protection of the Arctic Environment*, Arctic Circle, [online] <http://arcticcircle.uconn.edu/NatResources/Policy/rovaniemi.html>, 30 V 2013).

²³ *Canada among Nations 1989. The Challenge of Change*, red. F. O. Hampson, M. A. Molot, Ottawa 1990, s. 111.

²⁴ Okołobiegunowa Rada Inuitów powstała w 1977 r. na Alasce. Jej głównym celem jest ochrona praw i interesów Inuitów na szczeblu międzynarodowym oraz zapewnienie im reprezentacji w politycznych, społecznych i gospodarczych organizacjach regionu. Zob. *Inuit Circumpolar Council Charter*, Inuit Circumpolar Council, [online] http://inuitcircumpolar.com/index.php?auto_slide=&ID=374&Lang=En&Parent_ID=&current_slide_num=

²⁵ M. Tennberg, *Indigenous Peoples' Involvement in the Arctic Council*, Arctic Circle, X 1996, [online] <http://arcticcircle.uconn.edu/NatResources/Policy/tennberg.html>, 30 V 2013.

²⁶ Dania, Finlandia, Islandia, Norwegia i Szwecja.

²⁷ *Declaration on Cooperation in the Barents Euro-Arctic Region*, Barents Euro-Arctic Council, [online] http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/459_doc_KirkenesDeclaration.pdf, 30 V 2013.

²⁸ Dania (wraz z Grenlandią), Finlandia, Islandia, Kanada, Norwegia, Rosja, Szwecja i USA.

²⁹ L. Nowlan, *Arctic Legal Regime for Environmental Protection*, „IUCN Environmental Policy and Law Paper” 2001, nr 44, s. 7.

³⁰ *Declaration on the Establishment of the Arctic Council*, Ottawa 1996.

powstała na bazie deklaracji, czyli miękkiego prawa (*soft law*), a nie na mocy traktatu międzynarodowego, i nie jest w związku z tym uważana za organizację międzynarodową w rozumieniu prawa międzynarodowego. Do głównych celów Rady Arktycznej zalicza się: promowanie współpracy i koordynację działalności państw Północy w rejonie arktycznym z uwzględnieniem udziału ludów tubylczych; nadzorowanie działań w ramach programów utworzonych przez AEPS; promowanie edukacji i rozpowszechnianie informacji na temat spraw związanych z rejonem Arktyki³¹.

Członkostwo w Radzie Arktycznej dzieli się na trzy kategorie: państwa członkowskie, stali uczestnicy i obserwatorzy. Pełnym członkostwem w Radzie cieszy się osiem państw arktycznych. Specjalny status stałych uczestników przyznano sześciu organizacjom ludów tubylczych; ma on zapewnić aktywny udział i konsultacje ich przedstawicieli w pracach Rady. O status obserwatora mogą ubiegać się państwa pozaarktyczne, globalne i regionalne organizacje międzyrządowe i międzyparlamentarne oraz organizacje pozarządowe, które mogą wnieść wkład w prace Rady. Obecnie status ten posiada dwanaście państw³², a także szereg organizacji³³. Rada Arktyczna przyznaje również tymczasowo status obserwatora *ad hoc*, który obecnie ma Komisja Europejska³⁴.

Struktura organizacyjna Rady Arktycznej jest luźna; decyzje mają zazwyczaj formę zaleceń i są podejmowane w drodze konsensusu. W Radzie wprowadzono rotacyjny system przewodnictwa, z którym połączona jest praca sekretariatu³⁵. Funkcjonowanie Rady na poziomie politycznym zapewniają spotkania ministrów i wiceministrów³⁶, na poziomie wykonawczym – spotkania wyższych urzędników arktycznych (SAOs)³⁷,

³¹ *Tamże*.

³² Francja, Hiszpania, Holandia, Niemcy, Polska i Wielka Brytania, które uczestniczą w pracach Rady Arktycznej od samego początku, a także Chiny, Indie, Japonia, Korea Południowa, Singapur i Włochy, które uzyskały status obserwatora w maju 2013 r. Zob. *Arctic Council Welcomes New Observer States*, Arctic Council Indigenous Peoples Secretariat, 2013, [online] <http://arcticpeoples.org/news/item/582-arctic-ministers-meet-in-sweden>, 31 V 2013.

³³ O. Young, *Creating Regimes. Arctic Accords and International Governance*, Ithaca 1998, s. 60.

³⁴ Komisja Europejska od kilku lat ubiega się o przyznanie stałego statusu obserwatora, jednak jej wniosek w dalszym ciągu nie został pozytywnie rozpatrzony. Zob. *The Arctic Institute's Reaction to the Arctic Council's Decisions on Permanent Observers*, The Arctic Institute, [online] <http://www.thearcticinstitute.org/2013/05/the-arctic-institutes-reaction-to.html>, 31 V 2013.

³⁵ W 2011 r. podczas spotkania ministerialnego w Tromsø podjęto decyzję o utworzeniu stałego sekretariatu Rady Arktycznej z siedzibą w Tromsø, który rozpoczął działalność w chwili ponownego objęcia przewodnictwa w Radzie przez Kanadę, czyli w maju 2013 r. Zob. *Nuuk Declaration, Seventh Ministerial Meeting of the Arctic Council*, Nuuk, Grenlandia, 12 V 2011, s. 2.

³⁶ Spotkania ministrów odbywają się co dwa lata, na zakończenie przewodnictwa danego kraju w Radzie Arktycznej. Spotkania na szczęblu wiceministrów to nowa forma politycznego poziomu współpracy w Radzie; nie jest ona jeszcze do końca ukształtowana i nie ma podstaw w żadnym oficjalnym dokumencie. Państwa arktyczne wyrażają jednak potrzebę utworzenia dodatkowej współpracy na poziomie politycznym, do której dochodziłoby co roku, pomiędzy spotkaniami ministerialnymi.

³⁷ Wyżsi urzędnicy arktyczni (Senior Arctic Officials) kierują pracami Rady pomiędzy spotkaniami ministrów. Są łącznikami między grupami roboczymi a ministrami, a więc między poziomem naukowym a politycznym. Funkcję tę sprawują najczęściej wysocy rangą przedstawiciele Ministerstwa Spraw Zagranicznych, wybierani przez każde państwo arktyczne.

a na poziomie operacyjnym – grupy robocze³⁸ i grupy zadaniowe³⁹. Wynikami ich prac są m.in. niezwykle wartościowe raporty, takie jak *Arctic Climate Impact Assessment*⁴⁰ (ACIA) czy wspomniany wcześniej AHDR.

Rada Arktyczna nie posiada takich możliwości organizacyjnych, decyzyjnych ani finansowych jak organizacje międzynarodowe, jednak udało jej się stworzyć efektywne forum współpracy, zajmujące się problemami Arktyki na wysokim szczeblu politycznym⁴¹. O efektywności Rady może świadczyć m.in. udana próba włączenia ludów tubylczych w konsultacje na temat rejonu Arktyki, co wydaje się przyznawać jej największą legitymację do zarządzania regionem. Rada Arktyczna postrzegana jest przez wielu jako najważniejsze forum współpracy na Dalekiej Północy, co może tłumaczyć trwające przez kilka lat zabiegi o uzyskanie statusu stałego obserwatora w Radzie prowadzone przez Chiny, Japonię, Koreę Południową czy Unię Europejską⁴².

2. ARCTIC GOVERNANCE W DOBIE ZMIANY KLIMATU

Do wzrostu zainteresowania rejonem Arktyki doszło po publikacji wspomnianego raportu ACIA i uświadomieniu opinii międzynarodowej znaczenia zmian dokonujących się na Północy, gdzie ocieplenie klimatu zachodzi dwa razy szybciej niż w pozostałych częściach globu. Według danych National Snow and Ice Data Centre obszar morski po-

³⁸ Działania na poziomie operacyjnym Rady Arktycznej prowadzone są przez grupy robocze. W skład każdej z nich wchodzi eksperci na szczeblu ministerialnym, agencje rządowe oraz naukowcy. Rada posiada obecnie sześć grup roboczych: Program Monitorowania i Oceny Regionu Arktyki (Arctic Monitoring and Assessment Programme, AMAP), Grupa Robocza ds. Zachowania Morskiego Środowiska Arktyki (Protection of the Arctic Marine Environment, PAME), Grupa Robocza ds. Zapobiegania Sytuacjom Kryzysowym, Gotowości i Reagowania (Emergency Prevention, Preparedness and Response, EPPR), Grupa Robocza ds. Zachowania Arktycznej Fauny i Flory (Conservation of Arctic Flora and Fauna, CAFF), Grupa Robocza ds. Zrównoważonego Rozwoju (Sustainable Development Working Group, SDWG) oraz Program dotyczący Zanieczyszczenia Arktyki (Arctic Contaminants Action Program, ACAP).

³⁹ T. Koivuova, D. VanderZwagg, *The Arctic Council at 10 Years: Retrospect and Prospect*, „University of British Columbia Law Review” 2007, vol. 40, nr 1, s. 128-130.

⁴⁰ Ocena wpływu zmian klimatycznych na Arktykę (Arctic Climate Impact Assessment, ACIA) to program Rady realizowany razem z IASC. Dokonał pierwszej analizy zmian klimatycznych w regionie, skupiając się również na ich konsekwencjach dla lokalnej ludności. Raport zwrócił uwagę opinii publicznej na fakt, że ocieplenie klimatu w Arktyce następuje dwa razy szybciej niż w innych częściach świata, a niektóre skutki zmian klimatycznych są nieodwracalne i stanowią poważny problem dla ludności i ekosystemów Arktyki. Za sprawą programu Rady Arktycznej Arktyka zaczęła być postrzegana jako region, w którym rozpoczął się proces gruntownej transformacji. Zob. T. Koivuova, *Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly Changing Scene of Arctic Governance*, „The Polar Record” 2009, vol. 46, nr 2, s. 4, [online] <http://dx.doi.org/10.1017/S0032247409008365>.

⁴¹ P. Kankaanpaa, O. Young, *The Effectiveness of the Arctic Council*, „Polar Research” 2012, nr 31, [online] <http://dx.doi.org/10.3402/polar.v31i0.17176>.

⁴² T. Collins, *Eyeing resources, India, China, Brazil, Japan, Other Countries Want a Voice on Arctic Council*, EurekAlert! Science News, 15 I 2012, [online] http://www.eurekalert.org/pub_releases/2012-01/wadg-eri010912.php, 30 V 2013.

kryty lodem osiągnął w Arktyce najmniejszy zasięg od 1979 r., czyli od momentu pierwszego pomiaru w ogóle⁴³. Pojawiają się tezy, iż w ciągu kilkunastu najbliższych lat rejon ten będzie całkowicie wolny od lodu. Szanse na wykorzystanie nowych szlaków żeglugowych⁴⁴, a przede wszystkim dostęp do nowych złóż surowców wzmogły debatę na temat możliwości zagospodarowania regionu we wszystkich państwach arktycznych. Nie bez powodu, gdyż Ocean Arktyczny skrywa wiele bogactw naturalnych – szacuje się, że na jego dnie może znajdować się ok. 13% światowych złóż ropy naftowej i 30% złóż gazu ziemnego, jak również wiele innych cennych surowców i metali szlachetnych⁴⁵.

Rejon arktyczny jest obszarem, którego granice, choć w większości jasne, są cały czas ustalane. Głównym dokumentem regulującym tę kwestię jest *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza* (UNCLOS)⁴⁶, na podstawie której państwa nadbrzeżne⁴⁷ mogą wytyczyć swoje 200-milowe wyłączne strefy ekonomiczne⁴⁸. UNCLOS przewiduje również roszczenia państwa wychodzące poza granice 200-milowej wyłącznej strefy ekonomicznej na podstawie zapisów dotyczących szelfu kontynentalnego⁴⁹.

⁴³ *Pole Glancing*, „The Economist” 2012, 28 VIII, [online] <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/08/daily-chart-11>, 30 V 2013.

⁴⁴ Postępujące ocieplenie klimatu i topnienie pokrywy lodowej w Arktyce przyczynia się do zwiększenia możliwości nawigacyjnych na Morzu Arktycznym. Pokrywa lodowa morza w okresie letnim zmniejszyła się o 40% w porównaniu z 1979 r. Przewiduje się, że w ciągu kilkadziesiątu najbliższych lat okres wód wolnych od lodu zwiększy się z ok. 30 dni do nawet 120. Dłużej otwarte drogi morskie w Arktyce mogą spowodować wzrost transportu morskiego w regionie. Przykładowo: tradycyjna droga z Jokohamy do portu w Rotterdamie (przez cieśninę Malakka i Kanał Sueski) przez trasę arktyczną może skrócić się z 21 tys. do 13 tys. km, co oznacza oszczędność czasu, paliwa i kosztów operacyjnych, a także redukcję emisji dwutlenku węgla przez statki transportowe. Z drugiej strony należy mieć na uwadze fakt, że cały czas będzie występowało zagrożenie związane z górami lodowymi, a więc nawet krótsza trasa niekoniecznie musi okazać się szybsza i tańsza. Korzyści ekologiczne również stoją pod znakiem zapytania. Otwarcie nowych szlaków żeglugowych spowoduje naturalnie wzrost liczby statków transportowych, które, spalając olej napędowy, uwalniają do atmosfery cząsteczki czarnego węgla (*black carbon*) powodującego wzrost temperatury w regionie. Zob. M. Frease, *The Arctic, Maritime Shipping and Black Carbon*, The International Council on Clean Transportation, [online] <http://www.theicct.org/blogs/staff/edit-blog-post-arctic-maritime-shipping-and-black-carbon>, 13 VIII 2013.

⁴⁵ Dane według United States Geological Survey. Zob. *Oil and Natural Gas Resources in the Arctic*, [online] <http://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas/>, 31 V 2013.

⁴⁶ *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza*, będąca aktualnie najważniejszą umową dotyczącą obszarów morskich, została podpisana 10 XII 1982 r. w Montego Bay na Jamajce i ratyfikowana przez wszystkie państwa arktyczne z wyjątkiem USA, które jednak respektują ją jako prawo zwyczajowe.

⁴⁷ Państwa nadbrzeżne to pięć państw arktycznych posiadających bezpośredni dostęp do Oceanu Arktycznego: Dania (z Grenlandią), Kanada, Norwegia, Rosja i USA.

⁴⁸ Zgodnie z art. 55 UNCLOS wyłączna strefa ekonomiczna to *obszar położony na zewnątrz morza terytorialnego i przylegający do tego morza, który podlega specjalnemu statusowi prawnemu [...], zgodnie z którym prawa i jurysdykcja państwa nadbrzeżnego oraz prawa i wolności innych państw regulowane są przez odpowiednie postanowienia Konwencji. W obszarze tym państwu nadbrzeżnemu przysługują wyłączne suwerenne prawa do: eksploatacji, ochrony i gospodarowania zasobami naturalnymi dna morza, jego podziemia oraz pokrywających je wód; ustanawiania i użytkowania sztucznych wysp, instalacji i konstrukcji; badań naukowych morza; ochrony i zachowania środowiska morskiego. Zob. *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza*, Montego Bay 1982.*

⁴⁹ Zob. *tamże*, art. 76.

Państwa arktyczne prowadzą zatem szereg badań mających potwierdzić ich prawo do przedłużonej granicy – im dłuższa granica szelfu danego państwa, tym większe obszary potencjalnych surowców mineralnych, do których nikt bez zgody danego państwa nie będzie miał dostępu⁵⁰. Niemniej jednak, nawet przy teoretycznym wyznaczeniu przypuszczalnych przedłużonych stref wszystkich państw arktycznych, część Oceanu Arktycznego pozostaje „niczyja”⁵¹, tzn. ma status morza otwartego⁵². Niektóre państwa pozaarktyczne zainteresowane obecnością w regionie upatrują w tym szansy na dostęp do potencjalnych złóż surowców w Arktyce. Chiny i Japonia zauważają, że obszar ten, zgodnie z UNCLOS, powinien być traktowany jako wspólne dziedzictwo ludzkości⁵³.

Na początku XXI w. poszczególne państwa arktyczne zaczęły publikować oficjalne dokumenty będące strategiami dotyczącymi rejonu Arktyki, w których podkreślają, iż posiadane przez nie obszary arktyczne stanowią integralną część ich terytorium, posiadającą strategiczne znaczenie zarówno pod względem politycznym, jak i gospodarczym, społecznym czy kulturalnym. Chociaż większość strategii skupia się na podobnych kwestiach, każde z państw arktycznych kładzie nacisk na problemy najważniejsze z punktu widzenia realizacji ich własnych interesów. Duńska strategia arktyczna bazuje więc na wspieraniu i wzmacnianiu rozwoju Grenlandii i zachowaniu pozycji wspólnoty⁵⁴

⁵⁰ Na państwo nadbrzeżne, które chce wytyczyć zewnętrzne granice swojego szelfu kontynentalnego tam, gdzie rozciąga się on poza 200 mil morskich od linii podstawowej, nałożony jest obowiązek przedstawienia informacji dotyczących tych granic. Przedstawia się je Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego, której decyzje są ostateczne i wiążące. Zob. J. Symonides, *Status prawny i roszczenia do Arktyki oraz Bieguna Północnego*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 1, s. 35-40.

⁵¹ Zob. *Maritime Jurisdiction and Boundaries in the Arctic Region*, Durham University, [online] <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf#page=1&zoom=auto,0,1191,13> VIII 2013.

⁵² Morze otwarte to wszelkie części morza, które nie stanowią wyłącznej strefy ekonomicznej, morza terytorialnego, wód wewnętrznych ani wód archipelagowych żadnego państwa. W strefie tej żadne państwo nie posiada zwierzchnictwa terytorialnego, w związku z czym mogą z niej korzystać na równych zasadach wszystkie państwa. Zob. *Konwencja Narodów Zjednoczonych...*, art. 86, 87.

⁵³ We wstępie UNCLOS zaznacza się, że *obszar dna mórz i oceanów oraz jego podziemie poza granicami jurysdykcji państwowej, jak również jego zasoby stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości, których badanie i eksploatacja będzie prowadzona dla dobra całej ludzkości, niezależnie od położenia państw*. Zob. *tamże*; *Interests and Roles of Non-Arctic States in the Arctic. Background Brief*, Gordon Foundation, [online] http://www.gordonfoundation.ca/sites/default/files/publications/Arctic%20Seminar%20Background%20Brief_1.pdf, 13 VIII 2013.

⁵⁴ Grenlandia i Wyspy Owcze to terytoria autonomiczne wchodzące w skład Wspólnotowego Królestwa Danii. To właśnie dzięki sprawowaniu zwierzchnictwa nad Grenlandią Dania zaliczana jest do państw arktycznej piątki. Tendencje niepodległościowe mieszkańców największej wyspy świata rosną, co z pewnością niepokoi Kopenhagę. Od 2009 r. Grenlandia cieszy się poszerzoną autonomią. Lokalnym władzom przyznana została kontrola nad policją, sądownictwem i surowcami naturalnymi, Dania natomiast w dalszym ciągu decyduje o polityce zagranicznej i obronnej. W październiku 2013 r. parlament Grenlandii zniósł wieloletni zakaz eksploatacji bogactw mineralnych wyspy, m.in. uranu i rudy żelaza. Napływ zagranicznych inwestycji może pozwolić Grenlandczykom na jeszcze większe polityczne i finansowe uniezależnienie się od Danii. Na wyspie jest już obecna brytyjska spółka London Mining, żywo zainteresowani są także inwestorzy z Chin i Australii. Zob. P. Ghosh, *Greenland Election: Autonomy Comes at What Price?*, „International Business Times” 2013, 13 III, [online] <http://www.ibtimes.com/greenland-election-autonomy-comes-what-price-1123789>, 30 V 2013.

jako jednego z głównych graczy w Arktyce⁵⁵. Finlandia, Islandia i Szwecja, czyli państwa Dalekiej Północy nieposiadające bezpośredniego dostępu do Oceanu Arktycznego, podkreślają znaczenie Rady Arktycznej jako najważniejszego forum współpracy w regionie⁵⁶. Priorytetem arktycznej polityki Islandii jest dążenie do uznania jej przez pozostałe państwa regionu za państwo nadbrzeżne⁵⁷. Norweska polityka dotycząca regionu Arktyki skupia się przede wszystkim na zrównoważonym rozwoju regionu i współpracy z sąsiadującymi państwami⁵⁸. Rosja podkreśla gospodarcze znaczenie Arktyki dla przyszłego rozwoju całego państwa – do 2020 r. Arktyka ma być główną bazą surowcową kraju o największej powierzchni na świecie⁵⁹. Strategia Kanady, *Our North, Our Heritage, Our Future*, zaznacza, że Północ jest obszarem o fundamentalnym znaczeniu, częścią dziedzictwa narodowego, a także istotnym elementem tożsamości Kanadyjczyków. Szczególnie ważnym punktem strategii jest konieczność zaznaczenia swojej obecności i egzekwowanie suwerenności w Arktyce⁶⁰. Dla Stanów Zjednoczonych najważniejsze pozostaje wypracowanie jasnych zasad wykorzystania regionu dla międzynarodowej żeglugi morskiej i w związku z tym wyjaśnienie niejednoznaczności związanych z kontrolą nad Przejściem Północno-Zachodnim⁶¹, a także eksploatacja podmorskich złóż surowców energetycznych⁶².

Strategiczne działania w regionie podejmują również gracze pozaarktyczni. W ciągu ostatnich kilku lat szczególnie aktywne w tej kwestii są państwa azjatyckie⁶³ i Unia Europejska. Podczas ostatniego spotkania Rady Arktycznej w maju 2013 r. w Kirunie pięć państw azjatyckich – Chiny, Japonia, Korea Południowa, Singapur i Indie – otrzymało status stałego obserwatora. Chińczycy posiadają zaawansowany program badawczy na

⁵⁵ N. Petersen, *The Arctic as a New Arena for Danish Foreign Policy: The Ilulissat Initiative and its Implications*, [w:] *Danish Foreign Policy Yearbook 2009*, red. N. Hvidt, H. Mouritzen, Copenhagen 2009, s. 53-54.

⁵⁶ Państwa te opublikowały swoje strategie (w przypadku Islandii jest to rezolucja parlamentarna) po spotkaniu w Ilulissat w 2008 r., na którym pięć państw nadbrzeżnych zainicjowało nową formę współpracy w ograniczonym gronie (będzie o tym mowa w dalszej części pracy).

⁵⁷ Ma o tym świadczyć fakt, iż północna wyłączna strefa ekonomiczna Islandii przedłuża się na Morze Grenlandzkie, które łączy się z Oceanem Arktycznym. Zob. *A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy*, Icelandic Ministry for Foreign Affairs, 2008, [online] <http://www.mfa.is/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf>, 30 V 2013.

⁵⁸ *Norwegian Government's High North Strategy*, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, Oslo 2006, [online] <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>, 30 V 2013.

⁵⁹ D. Trenin, P. K. Baev, *The Arctic. A View from Moscow*, „Carnegie Endowment for International Peace” 2010, [online] http://carnegieendowment.org/files/arctic_cooperation.pdf, 30 V 2013.

⁶⁰ *Canada's Northern Strategy – Our North, Our Heritage, Our Future*, Government of Canada, Ottawa 2009, [online] <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns.pdf>, 30 V 2013.

⁶¹ Zob. K. Kubiak, *Interesy i spory...*, s. 90-99.

⁶² Zob. M. Jarocki, *Polityka USA wobec Arktyki*, „FAE Policy Paper” 2012, nr 4.

⁶³ Przede wszystkim Chiny, Japonia, Korea Południowa, Singapur. Swoją obecność w Arktyce chcą także zaznaczyć takie państwa, jak Indie czy Brazylia. Zob. *Interests and Roles of Non-Arctic States in the Arctic*, Canadian International Council, Ottawa 2011, [online] http://www.opencanada.org/wp-content/uploads/2011/11/arctic_seminar_report.pdf, 30 V 2013.

Dalekiej Północy, który realizują wspólnie z europejskimi naukowcami. W 2013 r. chińskie przedsiębiorstwa zaangażowały się w międzynarodowy projekt dotyczący eksploatacji złóż rudy żelaza na Grenlandii, realizują także na szelfie arktycznym wspólne projekty z rosyjskimi koncernami paliwowymi – Rosnieftem i Gazpromem⁶⁴. Zaawansowany program badań arktycznych ma również Japonia. Jest on realizowany m.in. przez Narodowy Instytut Badań Polarnych, Japońską Agencję Morskich i Lądowych Badań i Technologii (JAMSTEC) czy agencję kosmiczną JAXA. W 2010 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Japonii utworzyło specjalną grupę zadaniową (Arctic Task Force), której celem jest kształtowanie japońskiej polityki wobec rejonu arktycznego⁶⁵. Korea Południowa inwestuje przede wszystkim w przemysł stoczniowy. Przedsiębiorstwa takie jak Daewoo Shipbuilding and Marine Engineering i Samsung Heavy Industries są światowymi liderami w produkcji lodołamaczy, tankowców do przewozu ropy naftowej w rejonach arktycznych oraz gazowców, czyli statków przeznaczonych do transportu LNG i LPG⁶⁶. Coraz większą aktywność w działaniach dyplomatycznych i gospodarczych na Dalekiej Północy przejawiają także stosunkowo nowi gracze w regionie – Indie i Singapur.

Na początku lipca 2012 r. Komisja Europejska wraz z wysokim przedstawicielem Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Catherine Ashton zaprezentowała nowy zarys polityki wobec Arktyki, podsumowany w trzech słowach: wiedza, odpowiedzialność, zaangażowanie. Dokument ten podkreśla strategiczne, gospodarcze i ekologiczne znaczenie Arktyki na arenie międzynarodowej i wyraża chęć współpracy Unii Europejskiej zarówno z państwami arktycznymi, jak i z ludami tubylczymi⁶⁷. W kwestii *Arctic governance* szczególne znaczenie ma rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie zarządzania regionem arktycznym z października 2008 r. W jednym z jej artykułów sugeruje się, że *Komisja powinna być przygotowana do dalszego inicjowania międzynarodowych negocjacji mających prowadzić do przyjęcia traktatu międzynarodowego na rzecz ochrony Arktyki, na wzór układu w sprawie Antarktyki [...], ale z uwzględnieniem zasadniczej różnicy, jaką jest zaludnienie Arktyki i wynikające stąd prawa i potrzeby ludów i państw regionu arktycznego; [...] na początek traktat taki mógłby obejmować przynajmniej niezaludniony obszar pośrodku Oceanu Arktycznego, do którego żadna strona nie rości sobie praw*⁶⁸.

Głównym celem takiego podejścia jest stworzenie formalnego traktatu (Arctic Treaty), który kładłby większy nacisk na ochronę globalnych, nie narodowych interesów. Pomysł ten jest zrozumiały z punktu widzenia Unii Europejskiej, jednak mało

⁶⁴ S. Blank, *China's Arctic Strategy*, „The Diplomat Magazine” 2013, 20 VI, [online] <http://thediplomat.com/2013/06/20/chinas-arctic-strategy/>, 27 X 2013.

⁶⁵ A. Tonami, S. Watters, *Japan's Arctic Policy: The Sum of Many Parts*, [w:] *Arctic Yearbook 2012*, red. L. Heininen, Akureyri 2012, s. 93-103.

⁶⁶ LNG to skroplony naturalny gaz ziemny, natomiast LPG to skroplony gaz porafinacyjny. *Interests and Roles of Non-Arctic States in the Arctic. Background Brief...*, s. 5-6.

⁶⁷ *Wiedza, odpowiedzialność, zaangażowanie: UE przedstawia zarys polityki wobec Arktyki*, 3 VII 2012, [online] <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/739&format=HTML&aged=0&language=PL&guiLanguage=en>, 30 V 2013.

⁶⁸ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zarządzania regionem arktycznym*, Parlament Europejski, Bruksela 2008.

prawdopodobne, aby państwa arktyczne i ludy tubylcze, które od pokoleń zarządzały Arktyką we własnym gronie, były skłonne go zaakceptować⁶⁹.

3. GŁÓWNE PROJEKTY ZARZĄDZANIA REGIONEM

3.1. Propozycje państw arktycznych

3.1.1. Model A8 (wzmocnienie Rady Arktycznej)

Kolejną ważną kwestią, którą należy rozważyć, jest rola Rady Arktycznej w procesie *Arctic governance*. Biorąc pod uwagę fakt, że Rada skupia w swoich szeregach nie tylko wszystkie państwa arktyczne, ale również przedstawiciele ludów tubylczych i inne organizacje, w tym pozarządowe, można zaryzykować stwierdzenie, że posiada ona największą legitymację do zarządzania regionem. Deklaracja z Ottawy nie nakłada jednak żadnych wiążących obowiązków na państwa członkowskie i pozostałych uczestników. Mimo że można stwierdzić, iż przez takie działania, jak utworzenie stałego sekretariatu i podpisanie dwóch prawnie wiążących umów⁷⁰, Rada Arktyczna zaczyna nabierać cech organizacji międzynarodowej⁷¹, nie jest pewne, w jakim kierunku podąży jej dalsza ewolucja. Mało prawdopodobne, aby powstał jeden spójny system zarządzania Arktyką oparty na prawnie wiążącym traktacie. Połączenie czynników narodowych i międzynarodowych oraz instrumentów *soft law* z legalnymi umowami w ramach Rady Arktycznej wydaje się obecnie optymalnym rozwiązaniem. Rada może stanowić istotne forum koordynacji uzgodnionych norm, jednak jej zdolności operacyjne muszą zostać wzmocnione, aby negocjowane pod jej auspicjami zobowiązania były respektowane przez wszystkie obecne w Arktyce podmioty⁷².

⁶⁹ H. Exner-Pirot, *New Directions for Governance in the Arctic Region*, [w:] *Arctic Yearbook 2012...*, s. 233.

⁷⁰ *Agreement on Cooperation in Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic* to umowa, która weszła w życie w styczniu 2011 r. Wyznacza dla każdego państwa arktycznego obszar, na którym będzie ono ponosić pełną odpowiedzialność za działania poszukiwawcze i ratownicze. Zob. *Agreement on Cooperation in Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic*, Arctic Portal, 2011, [online] http://library.arcticportal.org/1474/1/Arctic_SAR_Agreement_EN_FINAL_for_signature_21-Apr-2011.pdf, 30 V 2013. Druga prawnie wiążąca umowa, *Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic*, została przyjęta podczas spotkania ministerialnego w Kirunie w maju 2013 r. Ma ona na celu udoskonalenie procedury przeciwdziałania wyciekom ropy naftowej w rejonie arktycznym. Zob. *Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic*, Kiruna 2013, [online] <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/425-main-documents-from-kiruna-ministerial-meeting?download=1792:agreement-on-cooperation-on-marine-oil-pollution-preparedness-and-response-in-the-arctic-signed-version-with-appendix>, 30 V 2013.

⁷¹ K. Bergh, L. Jakobson, E. Klimenko, *Concerns over Canada's Arctic Council Agenda*, Public Service Europe, [online] <http://www.publicserviceeurope.com/article/3475/concerns-over-canadas-arctic-council-agenda>, 14 VIII 2013.

⁷² H. Corell, *The Arctic: An Opportunity to Cooperate and Demonstrate Statesmanship*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law” 2009, vol. 42, s. 1073-1075. Zob. *The Arctic Council. Its Place in the Future of Arctic Governance*, red. T. S. Axworthy, T. Koivurova, W. Hasanat, Toronto 2012.

3.1.2. Model A5 (deklaracja z Ilulissat)

W 2008 r. w Ilulissat (Grenlandia) ministrowie spraw zagranicznych państw nadbrzeżnych, tzw. arktycznej piątki (A5)⁷³, podpisali deklarację w sprawie wzmocnienia współpracy w zakresie badań Morza Arktycznego, w której podkreślili, że UNCLOS stanowi solidną podstawę odpowiedzialnego zarządzania regionem przez państwa nadbrzeżne i nie ma konieczności ustanowienia nowego międzynarodowego systemu prawnego w tej kwestii⁷⁴. Nowa forma spotkań państw arktycznych wywołała spore oburzenie wśród pozostałych członków Rady Arktycznej – Finlandii, Islandii, Szwecji i organizacji ludów tubylczych – którzy nie zostali zaproszeni do udziału w obradach. Kontynuacja tej formy (drugie spotkanie A5 odbyło się w kanadyjskim Chelsea w 2010 r.) może świadczyć o początku nowego trendu w relacjach państw arktycznych i osłabieniu pozycji mniej wpływowych podmiotów w regionie. Oceny tej formy węższej współpracy są jednak różne. Deklaracja z Ilulissat interpretowana jest przez niektórych jako chęć zaznaczenia przez państwa nadbrzeżne wyjątkowej pozycji w rejonie arktycznym oraz rozłam w szeregach A8 (Arctic Eight). Brooks B. Yeager z organizacji Clean Air – Cool Planet uważa ją za komunikat arktycznej A5, że to ona będzie mieć decydujący wpływ na przyszłość regionu⁷⁵. Oran Young nie daje natomiast dużych szans na rozwój tego modelu współpracy, zauważając, że Arktyka jest – zarówno dla pozostałych trzech państw regionu, jak i dla aktorów pozaarktycznych – zbyt cennym obszarem, aby kwestię zarządzania pozostawić w rękach wyłącznie pięciu państw nadbrzeżnych⁷⁶. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż spotkanie w Kanadzie zostało skrytykowane przez amerykańską sekretarz stanu Hillary Clinton, według której znaczące międzynarodowe dyskusje na temat spraw regionu powinny toczyć się w gronie tych, którzy posiadają tam uzasadnione interesy, a Arktyka powinna być polem współpracy, a nie tworzenia nowych podziałów⁷⁷.

3.2. Propozycje ludów tubylczych

Przedstawiciele rdzennych mieszkańców Arktyki w odpowiedzi na pomysł ustanowienia Arctic Treaty proponują model współzarządzania (*co-management model*), który

⁷³ Arctic Five (A5) to grupa pięciu państw arktycznych (Dania, Kanada, Norwegia, Rosja i Stany Zjednoczone), która rozwija współpracę poza Radą Arktyczną. A5 tworzą tradycyjne państwa arktyczne posiadające dostęp do Morza Arktycznego.

⁷⁴ *Ilulissat Declaration*, Grenlandia, 28 V 2008 (*The Ilulissat Declaration*, [online] http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf, 30 V 2013).

⁷⁵ B. B. Yeager, *The Ilulissat Declaration: Background and Implications for Arctic Governance*, The Arctic Governance Project, [online] <http://arcticgovernance.custompublish.com/getfile.php/991607.1529.vwurfpexs/Ilulissat+Declaration+Implications+ver2+fr+CFM+12+05+08.pdf>, 14 VIII 2013.

⁷⁶ O. Young, *Arctic Governance – Pathways to the Future*, „Arctic Review on Law and Politics” 2010, vol. 1, nr 2, s. 172.

⁷⁷ M. Blanchfield, *Clinton Rebukes Canada on Arctic Meeting*, „The Globe and Mail” 2010, 29 III, [online] <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/clinton-rebukes-canada-on-arctic-meeting/article1210187/>, 28 V 2013.

miałby polegać na pokojowej międzynarodowej współpracy w regionie. Była przewodnicząca ICC Sheila Watt-Cloutier, tłumacząc tę propozycję, podkreśla obecne znaczenie Arktyki dla całego globu i historyczną rolę ludów tubylczych w zarządzaniu rejonem arktycznym. Model współzarządzania miałby zagwarantować ludom tubylczym odpowiednią reprezentację w procesie zarządzania Arktyką opartym na tradycyjnej wiedzy i zrównoważonym rozwoju, a także uczestnictwo w dystrybucji zasobów naturalnych⁷⁸. W niektórych rejonach Arktyki, zamieszkałych głównie przez ludy tubylcze, kształtuje się model samorządzenia (*indigenous government*), w którym rdzenni mieszkańcy Arktyki decydują o głównych sprawach regionu przy minimalnym udziale rządów poszczególnych państw⁷⁹. Inicjatywy na rzecz większego zaangażowania ludów tubylczych w proces zarządzania są również widoczne w Radzie Arktycznej. Sekretariat Ludów Tubylczych (Indigenous Peoples' Secretariat, IPS)⁸⁰ przygotowuje projekt mający zaowocować utworzeniem nowego ciała w strukturach Rady (Zebrania Stałych Uczestników – Permanent Participant Caucus Initiative), które miałyby wzmocnić udział ludów tubylczych w procesie decyzyjnym⁸¹. Wysiłki na rzecz zwiększenia ich roli w Radzie Arktycznej zintensyfikowały się, kiedy ludy tubylcze głośno skrytykowały spotkania A5, na które nie zostały zaproszone⁸². ICC odniosła się do spotkań państw nadbrzeżnych w zaprezentowanej na spotkaniu ministerialnym w Tromsø w kwietniu 2009 r. *Deklaracji suwerenności (Circumpolar Inuit Declaration on Sovereignty)*, zauważając, że deklaracja z Ilulissat nie potwierdza praw, jakie ludy tubylcze posiadają w Arktyce⁸³.

PODSUMOWANIE

Propozycji i sugestii dotyczących efektywnego zarządzania rejonem arktycznym jest wiele: od wielostronnej kooperacji z udziałem wszystkich zainteresowanych podmiotów, przez zarządzanie oparte na rządach państw arktycznych, po szeroką współpracę z ludami tubylczymi. Liczba zaangażowanych podmiotów odgrywa niebagatelną rolę, gdyż od tego przede wszystkim zależeć będzie przyszły model zarządzania Arktyką. Zainteresowanych

⁷⁸ S. Watt-Cloutier, *Returning Canada to a Path of Principle. An Arctic and Inuit Perspective*, Iqaluit 2009, s. 34-36.

⁷⁹ Jest to szczególnie widoczne w kanadyjskiej prowincji Nunavut, gdzie reprezentacja ludów tubylczych w publicznych instytucjach jest bardzo wysoka. Zob. N. Loukacheva, *Arctic Governance...*, s. 139-141.

⁸⁰ IPS to organ wspierający ludy tubylcze. Początkowo działał w ramach AEPS, obecnie przy Radzie Arktycznej.

⁸¹ *New Forum for Arctic Indigenous Issues*, Indigenous Peoples Issues and Resources, 13 I 2011, [online] http://indigenouspeoplesissues.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8416:international-new-forum-for-arctic-indigenous-issues&catid=65:indigenous-peoples-general&Itemid=92, 30 V 2013.

⁸² P. Graczyk, *Observers in the Arctic Council – Evolution and Prospects*, „The Yearbook of Polar Law” 2011, vol. 3, s. 618-620.

⁸³ *Circumpolar Inuit Declaration on Sovereignty in the Arctic*, Inuit Circumpolar Council-Alaska, [online] <http://iccalaska.org/servlet/download?id=15>, 30 V 2013.

jest wielu (państwa arktyczne, globalne i regionalne organizacje międzyrządowe i pozarządowe, stowarzyszenia ludów tubylczych, państwa pozaarktyczne zainteresowane współpracą w regionie⁸⁴, korporacje transnarodowe, środowiska akademickie, naukowe i inni), i to oni będą mieli wpływ na strategię rozwoju regionu i jej główne cele, formę i zasięg współpracy, a także strukturę instytucjonalną. Problem jest tym bardziej złożony, że przedstawiciele organizacji ludów tubylczych domagają się coraz szerszej reprezentacji w strukturach organizacyjnych i chcą mieć realny wpływ na decyzje dotyczące przyszłości regionu. Odpowiedź na pytanie, kto powinien zarządzać Arktyką na poziomie międzynarodowym, regionalnym i lokalnym, jest zatem wyjątkowo trudna⁸⁵.

Były szwedzki ambasador i wicesekretarz generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych Hans Corell uważa, że Arktyka boryka się z problemami na skalę międzynarodową, powinny więc być rozwiązywane na poziomie globalnym. Jego zdaniem wysiłki na rzecz *Arctic governance* powinny koncentrować się na ulepszeniu tych porozumień, które już istnieją, zamiast na kreowaniu nowych. Corell twierdzi, że obecny stan rzeczy może okazać się wystarczający, jeżeli istniejące regulacje zostaną skutecznie wdrożone⁸⁶. Oran Young uważa natomiast, że regularne wdrażanie postanowień dotyczących konkretnych problemów będzie bardziej efektywne niż kompleksowy, prawnie wiążący traktat, który, jego zdaniem, nie jest politycznie wykonalny, zwłaszcza ze strony USA i Rosji. Według Younga istnieje możliwość, by porozumienia oparte na *soft law* zawierały treści, na które poszczególne państwa mogą nie wyrazić zgody na łamach prawnie wiążącego traktatu; mogą także w większym stopniu obejmować działalność podmiotów niepaństwowych i, co najważniejsze, można je zazwyczaj łatwiej dostosować do dynamicznie zmieniającej się sytuacji w Arktyce⁸⁷.

W 2010 r. grupa ekspertów badających sytuację w Arktyce opublikowała raport dotyczący *Arctic governance*, w którym zawarto wskazówki dotyczące jak najlepszego zarządzania regionem. Wnioski płynące z tego dokumentu są zbieżne z oceną autorki niniejszego artykułu, która uważa, że na chwilę obecną powinno się wprowadzić następujące rozwiązania:

- egzekwowanie i wzmocnienie istniejących porozumień, przede wszystkim UNCLOS;
- zwiększanie możliwości Rady Arktycznej jako głównego forum współpracy w regionie;
- stworzenie mechanizmów regulujących współpracę z pozostałymi organizacjami funkcjonującymi w Arktyce;
- usprawnianie dialogu na linii naukowcy–politycy;

⁸⁴ W kwietniu 2013 r. zostało powołane do życia nowe forum międzynarodowej współpracy w Arktyce, Arctic Circle. Jego celem jest ułatwienie dialogu i wspólne rozwiązywanie problemów dotyczących rejonu Arktyki poprzez zgromadzenie jak największej liczby podmiotów posiadających (lub chcących posiadać) interesy w regionie, w tym państw pozaarktycznych. Zob. T. Pettersen, *New International Forum for Arctic Cooperation*, Barents Observer, [online] <http://barentsobserver.com/en/arctic/2013/04/new-international-forum-arctic-cooperation-16-04>, 28 V 2013.

⁸⁵ N. Loukacheva, *Arctic Governance...*, s. 131-132.

⁸⁶ H. Exner-Pirot, *New Directions for Governance...*, s. 230.

⁸⁷ *Tamże*, s. 231-232.

- budowanie zaufania i promowanie współpracy wśród wszystkich podmiotów zainteresowanych sytuacją w rejonie arktycznym⁸⁸.

Należy mieć także na uwadze, że Arktyka jest nowym obszarem politycznej aktywności i ekspansji gospodarczej, a złożoność problematyki *Arctic governance* stanowi zaledwie wierzchołek góry lodowej, jaką jest dynamicznie ewoluująca sytuacja w regionie.

BIBLIOGRAFIA

I. Publikacje drukowane:

Literatura źródłowa:

Declaration on the Establishment of the Arctic Council, Ottawa, Kanada, 19 IX 1996.

Declaration on the Protection of the Arctic Environment, Rovaniemi, Finlandia, 14 VI 1991.

Ilulissat Declaration, Grenlandia, 28 V 2008.

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, Montego Bay, 1982.

Nuuk Declaration, Seventh Ministerial Meeting of The Arctic Council, Nuuk, Grenlandia, 12 V 2011.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 9 października 2008 r. w sprawie zarządzania regionem arktycznym, Parlament Europejski, Bruksela 2008.

Literatura pomocnicza:

- monografie i opracowania:

Garces de los Fayos F., *Arctic Governance: Balancing Challenges and Development*, European Parliament, Brussels 2012.

Gołębiowski J. W., *Global governance. Koncepcje, doświadczenia, perspektywy*, Warszawa 2008, *Prace i Materiały – Instytut Gospodarki Światowej*, nr 291.

Kubiak K., *Interesy i spory państw w Arktyce w pierwszych dekadach XXI wieku*, Warszawa 2012.

Watt-Cloutier S., *Returning Canada to a Path of Principle. An Arctic and Inuit Perspective*, Iqaluit 2009.

Young O., *Creating Regimes. Arctic Accords and International Governance*, Ithaca 1998.

- prace zbiorowe:

The Arctic Council. Its Place in the Future of Arctic Governance, red. T. S. Axworthy, T. Koivurova, W. Hasanat, Toronto 2012.

Arctic Human Development Report, red. N. Einarsson [i in.], Stefansson Arctic Institute, Akureyri 2004.

Arctic Yearbook 2012, red. L. Heininen, Akureyri 2012.

⁸⁸ *Arctic Governance in an Era of Transformative Change: Critical Questions, Governance Principles, Ways Forward. Report of the Arctic Governance Project*, The Arctic Governance Project, 14 IV 2010, [online] <http://www.arcticgovernance.org>, 31 V 2013.

- Canada among Nations 1989. The Challenge of Change*, red. F. O. Hampson, M. A. Molot, Ottawa 1990.
- Global Governance and the United Nations System*, red. V. Rittberger, The United Nations University, Tokyo 2001.
- Globalization and the Circumpolar North*, red. L. Heininen, Ch. Southcott, Fairbanks 2012.
- Danish Foreign Policy Yearbook 2009*, red. N. Hvidt, H. Mouritzen, Copenhagen 2009.
- Polar Law Textbook*, red. N. Loukacheva, Copenhagen 2010.
- Studia Humanistyczno-Społeczne Akademii Świętokrzyskiej*, t. 5, red. R. M. Czarny, Kielce 2011.
- Zarządzanie. Teoria i praktyka*, red. nauk. A. K. Koźmiński, W. Piotrowski, Warszawa 1996.

– artykuły:

- Corell H., *The Arctic: An Opportunity to Cooperate and Demonstrate Statesmanship*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law” 2009, vol. 42.
- Ferrara S., Huebert R., VanderZwaag D., *The Arctic Environmental Protection Strategy, Arctic Council and Multilateral Environmental Initiatives: Tinkering while the Arctic Marine Environment Totters*, „Denver Journal of International Law” 2002, vol. 30, nr 2.
- Graczyk P., *Observers in the Arctic Council – Evolution and Prospects*, „The Yearbook of Polar Law” 2011, vol. 3.
- Huebert R., *New Directions in Circumpolar Cooperation: Canada, the Arctic Environmental Protection Strategy and the Arctic Council*, „Canadian Foreign Policy Journal” 1998, nr 5, [online] <http://dx.doi.org/1080/11926422.1998.9673131>.
- Huebert R., *United States Arctic Policy: the Reluctant Arctic Power*, „SPP Briefing Papers: Focus on the United States” 2009, vol. 2, nr 2.
- Jarocki M., *Polityka USA wobec Arktyki*, „FAE Policy Paper” 2012, nr 4.
- Koivurova T., *Limits and Possibilities of the Arctic Council in a Rapidly Changing Scene of Arctic Governance*, „The Polar Record” 2009, vol. 46, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1017/S0032247409008365>.
- Koivurova T., VanderZwaag D., *The Arctic Council at 10 Years: Retrospect and Prospect*, „University of British Columbia Law Review” 2007, vol. 40, nr 1.
- Nowlan L., *Arctic Legal Regime for Environmental Protection*, „IUCN Environmental Policy and Law Paper” 2001, nr 44.
- Symonides J., *Status prawny i roszczenia do Arktyki oraz Bieguna Północnego*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 1.
- Young O., *Arctic Governance – Pathways to the Future*, „Arctic Review on Law and Politics” 2010, vol. 1, nr 2.

II. Publikacje elektroniczne:

Literatura źródłowa:

- Agreement on Cooperation in Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic*, Arctic Portal, 2011, [online] http://library.arcticportal.org/1474/1/Arctic_SAR_Agreement_EN_FINAL_for_signature_21-Apr-2011.pdf.

- Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic*, Kiruna 2013, [online] <http://www.arctic-council.org/index.php/en/document-archive/category/425-main-documents-from-kiruna-ministerial-meeting?download=1792:agreement-on-cooperation-on-marine-oil-pollution-preparedness-and-response-in-the-arctic-signed-version-with-appendix>.
- Agreement on the Conservation of Polar Bears*, IUCN/SSC Polar Bear Specialist Group, [online] <http://pbsg.npolar.no/en/agreements/agreement1973.html>.
- Canada's Northern Strategy – Our North, Our Heritage, Our Future*, Government of Canada, Ottawa 2009, [online] <http://www.northernstrategy.gc.ca/cns/cns.pdf>.
- Circumpolar Inuit Declaration on Sovereignty in the Arctic*, Inuit Circumpolar Council-Alaska, [online] <http://iccalaska.org/servlet/download?id=15>.
- Declaration on Cooperation in the Barents Euro-Arctic Region*, Barents Euro-Arctic Council, [online] http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/459_doc_KirkenesDeclaration.pdf.
- Inuit Circumpolar Council Charter*, Inuit Circumpolar Council, [online] http://inuitcircumpolar.com/index.php?auto_slide=&ID=374&Lang=En&Parent_ID=&current_slide_num=.
- Mikhail Gorbachev's Speech in Murmansk at the Ceremonial Meeting on the Occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk*, Barents Euro-Arctic Council, [online] http://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf.
- Norwegian Government's High North Strategy*, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, Oslo 2006, [online] <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf>.
- A Parliamentary Resolution on Iceland's Arctic Policy*, Icelandic Ministry for Foreign Affairs, 2008, [online] <http://www.mfa.is/media/nordurlandaskrifstofa/A-Parliamentary-Resolution-on-ICE-Arctic-Policy-approved-by-Althingi.pdf>.
- Sweden's Strategy for the Arctic Region*, [online] <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/16/78/59/3baa039d.pdf>.

Literatura pomocnicza:

– monografie i opracowania:

- Interests and Roles of Non-Arctic States in the Arctic. Background Brief*, Gordon Foundation, [online] http://www.gordonfoundation.ca/sites/default/files/publications/Arctic%20Seminar%20Background%20Brief_1.pdf.
- Koncepcja Good Governance – refleksje do dyskusji*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, IX 2008, [online] http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie_2007_2013/Documents/koncepcja_good_governance.pdf.
- Stolarski P., „*Global governance*” w XXI wieku, czyli jak rządzić niebieską planetą, Warszawa 2006, [online] <http://www.globgov.collegium.edu.pl/files/globgovpl.pdf>.
- Yeager B. B., *The Ilulissat Declaration: Background and Implications for Arctic Governance*, The Arctic Governance Project, [online] <http://arcticgovernance.custompublish.com/getfile.php/991607.1529.vwurfpexcs/Ilulissat+Declaration+Implications+ver2+fr+CFM+12+05+08.pdf>.

– artykuły:

Kankaanpää P., Young O., *The Effectiveness of the Arctic Council*, „Polar Research” 2012, nr 31, [online] <http://dx.doi.org/10.3402/polar.v31i0.17176>.

– artykuły prasowe:

AHDR II: Regional Process and Global Linkages, Arctic Council, 2011, [online] <http://www.arctic-council.org/index.php/en/about/documents/category/126-50-human-development?download=532:doc5-1aahdr2proposalaug2011>.

Arctic Council Welcomes New Observer States, Arctic Council Indigenous Peoples Secretariat, 2013, [online] <http://arcticpeoples.org/news/item/582-arctic-ministers-meet-in-sweden>.

Arctic Governance in an Era of Transformative Change: Critical Questions, Governance Principles, Ways Forward. Report of the Arctic Governance Project, The Arctic Governance Project, 14 IV 2010, [online] <http://www.arcticgovernance.org>.

The Arctic Institute's Reaction to the Arctic Council's Decisions on Permanent Observers, The Arctic Institute, [online] <http://www.thearcticinstitute.org/2013/05/the-arctic-institutes-reaction-to.html>.

Arctic Oil and Gas, [online] [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/\\$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf).

Bergh K., Jakobson L., Klimenko E., *Concerns over Canada's Arctic Council Agenda*, Public Service Europe, [online] <http://www.publicserviceeurope.com/article/3475/concerns-over-canadas-arctic-council-agenda>.

Blanchfield M., *Clinton Rebukes Canada on Arctic Meeting*, „The Globe and Mail” 2010, 29 III, [online] <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/clinton-rebuked-canada-on-arctic-meeting/article1210187>.

Blank S., *China's Arctic Strategy*, „The Diplomat Magazine” 2013, 20 VI, [online] <http://thediplomat.com/2013/06/20/chinas-arctic-strategy>.

Collins T., *Eyeing Resources, India, China, Brazil, Japan, Other Countries Want a Voice on Arctic Council*, EurekAlert! Science News, 15 I 2012, [online] http://www.eurekalert.org/pub_releases/2012-01/wadg-eri010912.php.

Frease M., *The Arctic, Maritime Shipping and Black Carbon*, The International Council on Clean Transportation, [online] <http://www.theicct.org/blogs/staff/edit-blog-post-arctic-maritime-shipping-and-black-carbon>.

Ghoneim A., *The Polar Code: What Does It Mean for Arctic Shipping*, [online] http://www.dnv.com/industry/maritime/publicationsanddownloads/publications/updates/arctic/2011/01_2011/thepolarcodewhatdoesitmeanforarcticshipping.asp.

Ghosh P., *Greenland Election: Autonomy Comes at What Price?*, „International Business Times” 2013, 13 III, [online] <http://www.ibtimes.com/greenland-election-autonomy-comes-what-price-1123789>.

Interests and Roles of Non-Arctic States in the Arctic, Canadian International Council, Ottawa 2011, [online] http://www.opencanada.org/wp-content/uploads/2011/11/arctic_seminar_report.pdf.

Maritime Jurisdiction and Boundaries in the Arctic Region, Durham University, [online] <http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/arctic.pdf#page=1&zoom=auto,1191>.

- New Forum for Arctic Indigenous Issues*, Indigenous Peoples Issues and Resources, 13 I 2011, [online] http://indigenoupeoplesissues.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8416:international-new-forum-for-arctic-indigenous-issues&catid=65:indigenous-peoples-general&Itemid=92.
- Oil and Natural Gas Resources in the Arctic*, [online] <http://geology.com/articles/arctic-oil-and-gas>.
- Osthagen A., *Arctic Oil and Gas: A Regional or Global Concern?*, [online] http://www.thearcticinstitute.org/2012/11/arctic-oil-and-gas-regional-or-global_6.html.
- Pettersen T., *New International Forum for Arctic Cooperation*, Barents Observer, [online] <http://barentsobserver.com/en/arctic/2013/04/new-international-forum-arctic-cooperation-16-04>.
- Pole Glancing*, „The Economist” 2012, 28 VIII, [online] <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/08/daily-chart-11>.
- Robert Z., *Agreement on Arctic Oil Spill Close to Completion*, [online] http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/Agreement_on_Arctic_Oil_Spill_Close_to_Completion_0_394301.news.aspx.
- Tennberg M., *Indigenous Peoples' Involvement in the Arctic Council*, Arctic Circle, X 1996, [online] <http://arcticcircle.uconn.edu/NatResources/Policy/tennberg.html>.
- Trenin D., Baev P. K., *The Arctic. A View from Moscow*, „Carnegie Endowment for International Peace” 2010, [online] http://carnegieendowment.org/files/arctic_cooperation.pdf.
- Wiedza, odpowiedzialność, zaangażowanie: UE przedstawia zarys polityki wobec Arktyki*, 3 VII 2012, [online] <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/739&format=HTML&aged=0&language=PL&guiLanguage=e>.
- Zachara M., *Postrzeżenie stosunków międzynarodowych przez pryzmat zarządzania globalnego*, Europejskie Centrum Analiz Geopolitycznych, [online] www.geopolityka.org/analizy/1731-postrzeżenie-stosunkow-miedzynarodowych-przez-pryzmat-zarzadzania-globalnego.

Magdalena MADEJ, absolwentka studiów magisterskich na kierunku stosunki międzynarodowe w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studentka III roku studiów I stopnia na kierunku bezpieczeństwo narodowe w INPISM UJ. W 2012 r. obroniła pracę magisterską zatytułowaną „Rada Arktyczna – współpraca regionalna”, której promotorem był prof. dr hab. Ryszard M. Czarny. W czerwcu 2013 r. została uhonorowana wyróżnieniem w konkursie Ministra Spraw Zagranicznych na najlepszą pracę magisterską. Obecnie stażystka w think tanku The Arctic Institute.